

Posudek na doktorskou disertační práci

Mgr. Alžběta Danielisová:

Oppidum České Lhotice v kontextu svého sídelního zázemí

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou
Praha 2008

Téma disertační práce souvisí s aktuální problematikou struktury osídlení a ekonomiky mladší doby laténské, resp. posledních dvou století př. Kr. Východiskem pro řešení problému se stalo hradiště – oppidum České Lhotice ve východních Čechách, dosud navzdory dlouholetému výzkumu jen málo známé odborné veřejnosti, s cílem zkoumat vztah tohoto oppida, ale i oppid obecně, k běžným osadám a dospět tak k poznání ekonomických a zejména subsistenčních strategií té doby.

Jako základ k řešení daných otázek posloužilo vyhodnocení terénních kontextů a všestranná analýza pramenů z klíčové lokality, následované analýzou potenciálu krajiny s využitím metod archeologického modelování. Tato dvě sledovaná témata ukazují nejen širší odborného zájmu Alžběty Danielisové, ale také její schopnost využít celé škály současných archeologických metod.

Prvá část práce se komplexně zabývá prameny, které poskytlo oppidum České Lhotice. Detailně je hodnocena terénní situace, tj. zástavba a fortifikace, a celý nálezový fond z lokality. Původní evidence byla obohacena výsledky vlastní terénní povrchové prospekce autorky, provedené metodou analytického sběru, a také geofyzikálním průzkumem. Jedním z výsledků těchto akcí je potvrzení sídlištních aktivit doby laténské na předhradí oppida a představa o nerovnoměrné hustotě zástavby v prostoru vlastního hradiště. Fortifikační systém je z formálního hlediska hodnocen v evropských souvislostech a podrobně jsou studovány jednotlivé nálezové kontexty a jejich pozice v ohledu stratigrafickém i prostorovém. Náležité péče se dostalo formální a kulturně-chronologické analýze artefaktové kolekce z oppida, která byla zpracována velmi důkladně a předvádí vysokou úroveň odborné fundovanosti autorky. Zvláštní pozornost byla věnována souboru keramiky, jejíž databáze zahrnuje téměř 20 tisíc zlomků. Ke klasifikaci vytvořila autorka svůj vlastní deskripční systém, který rozvíjí dosavadní systémy zejména detailnější klasifikací keramického těsta a využitím metrických parametrů keramiky. Oceňuji názorné grafy a tabulky, které představují novou kvalitu deskripce keramických souborů. Vyhodnocení nálezového souboru v regionálním a interregionálním kontextu svědčí o širokém rozhledu autorky nejen v rámci Čech a Moravy. V závěru kapitoly autorka konstatuje, že oppidum České Lhotice, přes zdánlivou malou frekvenci některých druhů nálezů, svým charakterem nevybočuje ze skupiny oppid v Čechách a na Moravě.

V druhé části práce Alžběta Danielisová charakterizuje a analyzuje zázemí oppida, které chápe jako osídlenou oblast v regionu Chrudimska a Pardubicka; hlavním kritériem je přitom hledisko prostorové. Rekonstrukce osídlení a vychází z revidované databáze laténských nálezů ze 143 poloh, a z predikčního modelování. Predikce hospodářsky využitelných areálů (polí, pastvin, exploatovaného lesa) se přidržuje kritéria ekonomické efektivity za předpokladu vynaložení minimálního úsilí. Vychází z faktorů přírodního prostředí s integrací časoprostorových veličin. Musím zdůraznit, že autorka má výborný přehled o vývoji a významu celého spektra v současnosti aplikovaných metod ke konstrukci různých teoretických modelů a je schopna je nejen popsat a aplikovat, ale i kriticky zhodnotit

jejich nedostatky nebo přínos, poukázat na úskalí chybných zadání a stanovit postup při konstrukci takových modelů. V průběhu výkladu o můžeme krok za krokem sledovat jednotlivé fáze analýzy i vektorové syntézy, následný vznik tří alternativních modelů rozložení sídlišť v krajině a navíc i model využitelnosti strategických poloh. Kapitulu dovršuje analýza zázemí a skladby jeho komponent. Všechny fáze modelování explicitně dokumentují graficky velmi instruktivní tabelární a mapové přílohy. Významným závěrem druhé kapitoly je poznatek, že potenciál krajiny byl v místech největší hustoty osídlení plně využit a že kritickým faktorem musel být dostatek lesa.

Třetí část práce se zabývá subsistenčními strategiemi komunit mladší doby latéské a jejím hlavním záměrem je poznání ekonomiky oppid a otevřených osad. Základem pro toto studium se stalo oppidum Staré Hradisko a jeho zázemí na střední Moravě, protože tato lokalita a region poskytují kvalitnější soubor dat než tomu bylo v regionu východočeském. Alžběta Danielisová se k danému úkolu dobře teoreticky připravila, jak to předvádí přehled evropských teoretických přístupů k této problematice, který prozrazuje autorčinu hlubokou znalost výsledků současného výzkumu. Upozornila na dva základní protichůdné názory na soběstačnost či závislost oppid - z hlediska získávání potravy - na produkci vesnických osad. Beze zbytku využila dosavadních environmentálních zjištění, takže mohla při své analýze a tvorbě modelů vycházet z konkrétních dat ke skladbě pěstovaných plodin na jednotlivých lokalitách, ale také dat k jejich nutričnímu významu, rozsahu a výnosu polí, bonitě půdy, významu hnojení a potřebě pracovní síly. Neopomíná ani tak významné momenty jako je rozpoznání výrobců a spotřebitelů v archeologii, otázka uskladňování zemědělských produktů, problematika chovu dobytka, velikosti a skladby stáda, krmiva a pastvy. S tím pochopitelně souvisí les a lesní hospodářství jako jedny z nejvýznamnějších ekonomických faktorů.

Shromážděná data jsou základem pro tvorbu modelů potenciálních ekonomických vztahů oppid a vesnic. Zevrubná analýza modelu soběstačnosti a modelu závislosti oppid na bázi výpočtů potenciálu a potřeb jednotlivých typů komunit, demografických odhadů, dostupných areálů pro založení polí a hospodaření s lesem ukazuje, že žádný z těchto modelů nelze vyloučit, ale ani jednoznačně potvrdit. Chybějí zejména příslušné environmentální analýzy, ale také podklady k dopravním možnostem nebo k odhadům potřebné pracovní síly, které by mohly být rozhodující pro podporu jednoho či druhého modelu. Autorka však nabízí ještě další model či hypotézu, která zvažuje vzájemnou spolupráci a reciprocitu ve vztazích obou typů komunit a tím upozorňuje na komplexnost daného problému, kde je nutno zvažovat kromě ekonomických také vztahy společenské. Diskuse všech alternativ subsistenčních strategií v mladším latéském období ukazuje na potřebu zvažovat širokou škálu možností co do přístupů k řešení těchto otázek i co do interpretace získaných dat.

Disertace Alžběty Danielisové nejen upozorňuje na množství otázek spojených s ekonomickými a společenskými vztahy v době latéské, ale navrhuje také cesty k jejich řešení. To vyžaduje znalost teoretických přístupů, ale také schopnost aplikace příslušných metodických postupů a práce v prostředí geografických informačních systémů i využití dalších softwarových produktů a matematických metod. Odbornou i technickou stránku práce zvládla autorka výtečně a dospěla ke skutečně vědeckému zpracování tématu. Zároveň projevila své schopnosti didaktické, protože její výklad je přehledný, kritický a informativní.

Disertaci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji její nejvyšší ohodnocení.

V Praze 8.10.2008

PhDr. Natalie Venclová, DrSc.

vedoucí práce

